

Türkiye Klinikleri

PSİKOLOJİ

PSYCHOLOGY

ÖZEL KONULAR/SPECIAL TOPICS

EĞİTİMDE PSİKOPATOLOJİK SORUNLARA YAKLAŞIMLAR

APPROACHES TO PSYCHOPATHOLOGICAL PROBLEMS IN EDUCATION

Editör/Editor: Prof. Dr. Servet BAYRAM

- 1 Giriş: Eğitimde Psikopatolojik Sorunlara Yaklaşım Modelleri ve Sınırlılıklar Servet BAYRAM
- 6 Gelişimsel Psikopatoloji K. Ekin ÖZBEY DUYGU
- 11 Erken Çocuklukta Gelişimsel Gecikmelerle Birlikte Görülen Psikopatolojinin Temel Eğitime Yansımaları Hatice ŞENGÜL ERDEM
- 18 Erken Çocukluk Döneminde Davranış Kazanımı Süreçleri ve... Mefharet VEZİROĞLU ÇELİK, Dalga Derya TEOMAN ÇETİNKAYA
- 26 Erken Çocuklukta Bağlanma Sürecine Etki Eden Faktörler: Ebeveyn ve Öğretmen Zeynep ÇELİK
- 32 Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Duygu ve Davranış Özelliklerine Yaklaşım Aslin ARSLANOĞLU, Özge ÖZLÜ ÜNLÜ
- 38 Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuklarda Okulda Özel İyi-Oluşu Geliştirmeye Yönelik... Ferah ÇEKİCİ
- 44 Tik Bozuklukları ve Çevresel Sorunlara Eğitimsel Yaklaşımlar Ahmet TOPLU
- 49 Kötü Davranım, Travma ve Stresle İlişkili Bozukluklara Yaklaşım Özgür TÖNBÜL
- 55 Obsesif Kompulsif Bozukluklar ve İlgili Davranışlara Yaklaşım Harun İsmail İNCEKARA
- 62 Çocuklarda Beslenme ve Dışa Atım Bozukluklarına Yaklaşım Aşkın ŞAR
- 69 Çocuk ve Ergenlerde Teknoloji Bağımlılığına Yaklaşım Sena GÜME
- 77 Okullarda Şiddet ve Ruh Sağlığı Zeynep AKYOL, Sefa BULUT
- 84 Okullarda İhmal ve İstismara Yaklaşım Ozana URAL, Cansu KAYGISIZ
- 91 Okullarda Krize Müdahale Numan TURAN
- 100 Okullarda Psikopatolojik Durumlara Şefkat Odaklı Terapi Yaklaşımı Sümeyye Eliz BURHAN
- 105 Ergen ve Ebeveyn Çatışmasında Duygu Düzenlemenin Rolü Asude ÖZDEMİR
- 110 Çocuk ve Ergenlerde Bilişsel Davranışçı Terapi Uygulamaları Advıye Pınar KONYALIOĞLU
- 116 Erken Çocukluk Döneminde Yaratıcı Drama, Müzik ve Hareket Deneyimleri ile Sosyal Duygusal Esenlik İlişkisi Işık SABIRLI
- 123 Travmadan Psikolojik Dayanıklılığa: Okullarda Bütüncül Bir Başa Çıkma Modeli Olarak BASIC-Ph Uygulamaları Müge AKBAĞ
- 135 Sonuç: Fiziksel, Ruhsal ve Sosyal Çerçevde Sağlıklı Eğitim Ortamı Servet BAYRAM

2023

Türkiye Klinikleri

PSIKOLOJİ

ÖZEL KONULAR

Psychology

SPECIAL TOPICS

EDİTÖR - EDITOR

Prof. Dr. Servet BAYRAM (İstanbul Medipol Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, İSTANBUL)

YAZARLAR - AUTHORS

Doç. Dr. Müge AKBAĞ (Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, İSTANBUL)

Psikolog Zeynep AKYOL (İbn Haldun Üniversitesi Rehberlik ve Danışmanlık Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi, İSTANBUL)

Dr. Öğr. Üyesi Aslin ARSLANOĞLU (İstanbul Medipol Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, İSTANBUL)

Prof. Dr. Servet BAYRAM (İstanbul Medipol Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, İSTANBUL)

Prof. Dr. Sefa BULUT (İbn Haldun Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, İSTANBUL)

Uzm. Sümeyle Eliz BURHAN (İstanbul Medipol Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, İSTANBUL)

Doç. Dr. Ferah ÇEKİCİ (İstanbul Medipol Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, İSTANBUL)

Uzm. Zeynep ÇELİK (İstanbul Medipol Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi ABD, İSTANBUL)

Dr. Öğr. Üyesi Sena GÜME (İstanbul Medipol Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, İSTANBUL)

Uzm. Harun İsmail İNCEKARA (İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, İSTANBUL)

Cansu KAYGISIZ (İstanbul Medipol Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi ABD, İSTANBUL)

Dr. Öğr. Üyesi Adıyve Pınar KONYALIOĞLU (İstanbul Medipol Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Özel Eğitim Öğretmenliği ABD, İSTANBUL)

Dr. K. Ekin ÖZBEY DUYGU (İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, İSTANBUL)

Doç. Dr. Asude ÖZDEMİR (İstanbul Medipol Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, İSTANBUL)

Dr. Öğr. Üyesi Özge ÖZLÜ ÜNLÜ (İstanbul Medipol Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, İSTANBUL)

Dr. Öğr. Üyesi Işık SABIRLI (İstanbul Medipol Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi ABD, İSTANBUL)

Uzm. Aşkın ŞAR (İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İSTANBUL)

Dr. Öğr. Üyesi Hatice ŞENGÜL ERDEM (İstanbul Medeniyet Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü, Zihin Engelliler Eğitimi ABD, İSTANBUL)

Dr. Öğr. Üyesi Dalga Derya TEOMAN ÇETİNKAYA (İstanbul Medipol Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İSTANBUL)

Uzm. Ahmet TOPLU (Kahramanmaraş İ Milli Eğitim Müdürlüğü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, KAHRAMANMARAŞ)

Uzm. Özgür TÖNBÜL (Çanakkale İ Milli Eğitim Müdürlüğü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, ÇANAKKALE)

Dr. Öğr. Üyesi Numan TURAN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, İSTANBUL)

Prof. Dr. Ozana URAL (Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi ABD, Emekli Öğretim Üyesi, İSTANBUL)

Doç. Dr. Mefharet VEZİROĞLU ÇELİK (İstanbul Medipol Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi ABD, İSTANBUL)

Türkiye Klinikleri

PSİKOLOJİ

ÖZEL KONULAR

Psychology

SPECIAL TOPICS

Türkiye Klinikleri Yayınlarına abone olmak ve yayımlanmış diğer çalışmalara ulaşmak için; www.turkiyeklinikleri.com adresindeki "Online Alışveriş" linkini tıklayınız.

Abone işlemleriyle ilgili görüşmek için;

Abone ve Halkla İlişkiler Servisi

Tel: +90 312 286 56 56 / 118

e-posta: abone@turkiyeklinikleri.com

Türkiye Klinikleri yayınlarına reklam vermek için;

Pazarlama Satış-Proje Servisi

Tel: +90 312 286 56 56 / 142

e-posta: pazarlama@turkiyeklinikleri.com

Çalışmanın her türlü yayın hakkı Ortadoğu Reklam Tanıtım Yayıncılık Turizm Eğitim İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. Kitaptaki soru, yazı, resim, tablo, grafik ve şekiller kısmen de olsa yayıncının yazılı izni alınmadan, elektronik veya mekanik yöntemlerle basılamaz, çoğaltılamaz. Yalnızca bilimsel amaçlarla (kaynak göstermek kaydıyla) özetleme ve alıntı yapılabilir.

Ürünle ilgili sorumsuzluk, ihmal veya başka bir nedenden ötürü veya burada yer alan herhangi bir yöntem, ürün, kullanım talimatı veya görüşün herhangi bir şekilde kullanılmasından veya uygulanmasından dolayı herhangi bir yaralanma ve/veya kişi veya mülke verilen zararlar için Yayımcı tarafından herhangi bir sorumluluk kabul edilmez. Özellikle tıp bilimlerindeki hızlı gelişmeler nedeniyle, tanılarının ve ilaç dozlarının bağımsız olarak doğrulanması yapılmalıdır.

Tüm reklam materyallerinin etik (medikal) standartlara uygun olması beklenmekle birlikte, bu yayına dahil edilmek, ilgili ürünün veya üreticisinin iddialarının kalitesinin veya değerinin garantisi veya onayı anlamına gelmez.

Türkiye Klinikleri yayınları halka açık yerlerde satılmaz. Sağlıkla ilgili kişi ve kurumlara abonelik usulü gönderilir.

E-ISBN: 978-625-395-112-2

© 2023 Türkiye Klinikleri

Türkiye Klinikleri Yayın Seri No: 1500

1. Baskı, Ekim 2023, Ankara-Türkiye

To subscribe to the Türkiye Klinikleri Publications and to reach other published studies; click the "Online Subscription" link from the www.turkiyeklinikleri.com address.

To discuss the subscription procedures;

Subscription and Public Relations Service

Phone: +90 312 286 56 56 / 118

e-mail: abone@turkiyeklinikleri.com

To advertise the Türkiye Klinikleri publications;

Marketing Sales-Project Service

Phone: +90 312 286 56 56 / 142

e-mail: pazarlama@turkiyeklinikleri.com

All rights are reserved by Ortadoğu Reklam Tanıtım Yayıncılık Turizm Eğitim İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş. The questions, writings, pictures, tables, graphics, and figures published in this book cannot be printed or reproduced in whole or in part by electronic or mechanic ways without the written consent of the publisher. Summarizing and citation for scientific purposes (by specifying the reference) is allowed.

No liability is accepted by the Publisher for any injury and/or damage to person or property due to irresponsibility, negligence or any other reason or any use or application of any method, product, instruction manual or opinion contained herein. Especially due to the rapid developments in medicine, diagnoses and doses of drugs should be verified independently.

Although all advertising materials are expected to comply with ethical (medical) standards, inclusion in this publication does not constitute a guarantee or endorsement of the quality or value of the product or manufacturer's claims.

Türkiye Klinikleri publications cannot be sold in public places. It is sent to health-related persons and institutions as a subscription procedure.

E-ISBN: 978-625-395-112-2

© 2023 Türkiye Klinikleri

Türkiye Klinikleri Publication Serial Number: 1500

1st Edition, October 2023, Ankara-Türkiye

Türkiye Klinikleri

YAYIMCI - PUBLISHER

Ortadoğu Reklam Tanıtım Yayıncılık Turizm Eğitim İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Türkocağı Cad. No:30 06520 Balgat/Ankara/Türkiye

Tel/Phone : +90 312 286 56 56

Faks/Fax : +90 312 220 04 70

e-posta/e-mail : info@turkiyeklinikleri.com

web : www.turkiyeklinikleri.com

Sertifika No/Certificate No : 48788

Türkiye Klinikleri

PSİKOLOJİ

ÖZEL KONULAR

Psychology

SPECIAL TOPICS

EĞİTİMDE PSİKOPATOLOJİK SORUNLARA YAKLAŞIMLAR

APPROACHES TO PSYCHOPATHOLOGICAL PROBLEMS IN EDUCATION

İÇİNDEKİLER CONTENTS

Ön Söz - Preface

Servet BAYRAM

1

Giriş: Eğitimde Psikopatolojik Sorunlara Yaklaşım Modelleri ve Sınırlılıklar

Introduction: Models and Limitations of Approaching Psychopathological Problems in Education

Servet BAYRAM

Psiko-Gelişimsel Kesit

Psycho-Developmental Section

6

Gelişimsel Psikopatoloji

Developmental Psychopathology

K. Ekin ÖZBEY DUYGU

11

Erken Çocuklukta Gelişimsel Gecikmelerle Birlikte Görülen Psikopatolojinin

Temel Eğitime Yansımaları

Reflections of Psychopathology with Developmental Delays in Early Childhood on Basic Education

Hatice ŞENGÜL ERDEM

- 18 **Erken Çocukluk Döneminde Davranış Kazanımı Süreçleri ve Duygu Regülasyonu ile Düzenlenmesi**
Behavior Acquisition Processes in Early Childhood and Emotion Regulation
Mefharet VEZİROĞLU ÇELİK, Dalga Derya TEOMAN ÇETİNKAYA
- 26 **Erken Çocuklukta Bağlanma Sürecine Etki Eden Faktörler: Ebeveyn ve Öğretmen**
Factors Affecting the Attachment Process in Early Childhood: Parents and Teachers
Zeynep ÇELİK

Örnek Psikopatolojik Sorunlar ve Eğitsel Yaklaşımlar

Sample Psychopathological Problems and Educational Approaches

- 32 **Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Duygu ve Davranış Özelliklerine Yaklaşım**
Emotional and Behavioral Characteristics of Students with Learning Disabilities
Aslin ARSLANOĞLU, Özge ÖZLÜ ÜNLÜ
- 38 **Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuklarda Okulda Öznel İyi-Oluşu Geliştirmeye Yönelik Müdahale Programları**
Intervention Programs for Improving Subjective Well-Being at School in Children with Attention Deficit Hyperactivity Disorder
Ferah ÇEKİCİ
- 44 **Tik Bozuklukları ve Çevresel Sorunlara Eğitsel Yaklaşımlar**
Educational Approaches to Tic Disorders and Environmental Problems
Ahmet TOPLU
- 49 **Kötü Davranım, Travma ve Stresle İlişkili Bozukluklara Yaklaşım**
Approach to Maltreatment, Trauma and Stressor-Related Disorders
Özgür TÖNBÜL
- 55 **Obsesif Kompulsif Bozukluklar ve İlgili Davranışlara Yaklaşım**
Approach to Obsessive Compulsive Disorders and Related Behaviors
Harun İsmail İNCEKARA
- 62 **Çocuklarda Beslenme ve Dışa Atım Bozukluklarına Yaklaşım**
Approach to Feeding and Elimination Disorders in Children
Aşkın ŞAR
- 69 **Çocuk ve Ergenlerde Teknoloji Bağımlılığına Yaklaşım**
Approach to Technology Addiction in Children and Adolescents
Sena GÜME

Okullarda Ruh Sağlığını Guclendirmeye Yönelik Yaklaşımlar

Approaches to Strengthen Mental Health in Schools

- 77 **Okullarda şiddet ve Ruh Sağlığı**
Violence and Mental Health in Schools
Zeynep AKYOL, Sefa BULUT
- 84 **Okullarda İhmal ve İstismara Yaklaşım**
Approach to Neglect and Abuse in Schools
Ozana URAL, Cansu KAYGISIZ
- 91 **Okullarda Krize Müdahale**
Crisis Intervention at Schools
Numan TURAN
- 100 **Okullarda Psikopatolojik Durumlara şefkat Odaklı Terapi Yaklaşımı**
A Compassion-Focused Therapy Towards Psychopathological Situations in Schools
Smeyye Eliz BURHAN
- 105 **Ergen ve Ebeveyn atışmasında Duygu Dzenlemenin Rolü**
The Role of Emotion Regulation in Adolescent and Parental Conflict
Asude ÖZDEMİR
- 110 **ocuk ve Ergenlerde Bilişsel Davranışçı Terapi Uygulamaları**
Cognitive Behavioral Therapy Applications in Children and Adolescents
Adviye Pınar KONYALIOğLU
- 116 **Erken ocukluk Döneminde Yaratıcı Drama, Müzik ve Hareket Deneyimleri ile Sosyal Duygusal Esenlik İlişkisi**
The Relationship Between Creative Drama, Music and Movement Experiences and Social Emotional Well-Being in Early Childhood
Işık SABIRLI
- 123 **Travmadan Psikolojik Dayanıklılığa: Okullarda Bütüncül Bir Başa ıkma Modeli Olarak BASIC-Ph Uygulamaları**
From Trauma to Resilience: BASIC-Ph Applications as A Integrative Coping Model in Schools
Męe AKBAğ
- 135 **Sonuç: Fiziksel, Ruhsal ve Sosyal erevede Sağlıklı Eğitim Ortamı**
Conclusion: A Physically, Mentally and Socially Healthy Educational Environment
Servet BAYRAM

Okullarda Şiddet ve Ruh Sağlığı

Violence and Mental Health in Schools

● Zeynep AKYOL^a,
● Sefa BULUT^b

^aİbn Haldun Üniversitesi
Rehberlik ve Danışmanlık Eğitim
Araştırma ve Uygulama Merkezi,
İstanbul, Türkiye
^bİbn Haldun Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü,
Rehberlik ve
Psikolojik Danışmanlık ABD,
İstanbul, Türkiye

Yazışma Adresi/Correspondence:
Zeynep AKYOL
İbn Haldun Üniversitesi
Rehberlik ve Danışmanlık Eğitim
Araştırma ve Uygulama Merkezi,
İstanbul, Türkiye
zeynep.akyol@stu.ihu.edu.tr

ÖZET Bu yazıda okullarda şiddet ve ruh sağlığı konusu okulda şiddetin nedenleri, türleri, sonuçları açılarından ele alınmış ve örnek olaylarla konu somutlaştırılmıştır. Sonuç kısmında okullarda şiddeti önlemeye yönelik uygulamalardan ve önlemlerden bahsedilerek önerilerde bulunulmuştur. Şiddet olayları okullarda da oldukça yaygınlaşmış ve uzun yıllardır dikkat çeken bir konu olmuştur. Zorbalık, fiziksel kavgalar ve hatta toplu katliamlar da dahil olmak üzere çok çeşitli davranışları kapsamaktadır. Okul şiddetinin etkileri yıkıcı olabilmekte, fiziksel yaralanmalara, duygusal travmalara ve hatta ölüme yol açabilmektedir. Okulda şiddete sebep olan faktör genel olarak bireysel ve sosyal bileşenlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmaktadır. Okul ortamı barındırdığı çeşitlilik ve karmaşık etkileşimle ilişkiler dolayısıyla farklı tür şiddet olaylarının gözlenebileceği bir yer olmaktadır. Okulda çeşitli türlerde ve çeşitli gruplarda şiddetin görülmesi, alınacak önlemlerin de çeşitli ve kapsayıcı nitelikte olması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Okulda şiddet; zorbalık; okulda şiddetin nedenleri; ruh sağlığı

ABSTRACT In this article, the causes, types and consequences arising from the violence and mental health issues they experienced are discussed in terms of and the subject has been embodied with case studies. Throughout the conclusion, suggestions were made by mentioning the practices and measures to go beyond their effects. The spread of violence episodes has also become quite widespread and has been a prominent issue for many years. It includes a wide variety of bullying, including violent fights and even mass murders. The effects of school action can be devastating, leading to physical damage, emotional trauma, and even death. The factors that cause violence at school are generally with the provisions that come together with the individual and social aspects. Due to the diversity and complex interaction and explanations in the school environment, it becomes a place where different types of violence can be observed. It shows that due to the nature of various types and groups in school, the measures to be taken should also be diverse and inclusive.

Keywords: School violence; bullying; causes of school violence; mental health

İnsanın temel içgüdülerinden biri olan saldırganlık yaşamda şiddet eylemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok türe ayrılan şiddeti anlayabilmek için genel bir tanımını yapmak gerekmektedir. Bu çerçevede Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) yaptığı tanıma göre şiddet "fiziksel güç veya yetkinin kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması" olarak tanımlanır.¹ Şiddet, ülkemizde ve dünyada gittikçe yaygınlaşan bir olgu haline gelmiştir.

Şiddet olgusuna yaşamın çoğu yerinde rastlanıldığı gibi okulda da rastlanmaktadır. Şiddet olayları okullarda da oldukça yaygınlaşmış ve uzun yıllardır dikkat çeken bir konu olmuştur. Zorunlu eğitim çağı 6 yaş itibari ile ilkököl düzeyi ile başlamakta ve ortalama 16-18 yaş civarı ile ortaöğretim tamamlanmasıyla sona ermektedir. Çocuklar

KAYNAK GÖSTERMEK İÇİN:

Akyol Z, Bulut S. Okullarda şiddet ve ruh sağlığı. Bayram S, editör. Eğitimde Psikopatolojik Sorunlara Yaklaşımlar. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2023. p.77-83.

zamanlarının çoğunu okulda geçirmektedir. Okul, eğitim ve öğretim yeri olduğu kadar çocukların psikososyal gelişimlerinin de bir paçasıdır. Çocukların gelişimleri için büyük bir sosyal destek kaynağı sağlar ve bu yolla topluma sağlıklı bireyler kazandırmayı hedefler. Okulun güvenli ve huzurlu bir ortam olması beklenir. Okulun işlevleri, temizleme, basitleştirme ve denge kurma olarak sıralanabilir. Basitleştirme işlevinde okul, karmaşık bilgileri basitleştirerek sunar; denge kurma işlevinde toplum yaşamına hazırlar ve temizleme işlevinde mümkün olan ölçüde zararlı özellikleri uzak tutarak sağlıklı bir çevre oluşturur.² Bu işlevlerin yanında okulda olumsuz faktörler olarak şiddet olaylarının da ortaya çıktığı görülmektedir.

Okul şiddeti modern toplumda giderek artan bir endişe kaynağıdır. Zorbalık, fiziksel kavgalar ve hatta toplu katliamlar da dahil olmak üzere çok çeşitli davranışları kapsamaktadır. Okul şiddetinin etkileri yıkıcı olabilmekte, fiziksel yaralanmalara, duygusal travmalara ve hatta ölüme yol açabilmektedir. DSÖ okul şiddetini “bir okul ortamında öğrenciye veya başkalarına fiziksel veya psikolojik zarar verebilecek herhangi bir davranış” olarak tanımlamaktadır.³ Amerikan Psikoloji Derneği (APA), okul şiddetini “öğrenciler veya personel tarafından başkalarına fiziksel veya duygusal zarar vermeyi amaçlayan her türlü davranış veya eğitim sürecini bozan her türlü kasıtlı davranış” olarak tanımlamaktadır.⁴ Amerikan Tabipler Birliği (AMA), okul şiddetini okul mülkünde, okula giderken veya okuldan dönerken veya okul sponsorluğundaki bir etkinlikte meydana gelen herhangi bir saldırganlık veya zarar verme eylemi olarak tanımlamaktadır. DSÖ tarafından hazırlanan bir rapora göre, okullardaki şiddet dünya çapında milyonlarca öğrenciyi etkileyen küresel bir sorundur. Raporda, “2-17 yaş arası tahmini 246 milyon çocuk ve ergenin veya dünya çapında her 4 çocuk ve ergenden 1’inin geçen yıl şiddetten etkilendiği” belirtilmektedir.³ Buna fiziksel, cinsel ve duygusal şiddetin yanı sıra zorbalık da dâhildir. Fiziksel şiddet açısından, The Lancet Global Health’te yayınlanan bir çalışmada “13-15 yaş arası öğrencilerin %15’inin geçtiğimiz ay bir öğretmen tarafından fiziksel şiddete maruz bırakıldığı” tespit edilmiştir.⁵ Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan bir başka çalışmada ise “neredeyse her beş öğrenciden biri (%18,1) okulda zorbalığa maruz kaldığını bildirmiştir”.⁶ Araştırmalar ayrıca okul şiddetinin yaygınlığının bölgelere ve ülkelere göre değiştiğini göstermektedir. Örneğin, Avrupa’da yapılan bir araştırma, “zorbalığın yaygınlığının farklı ülkelerde %6 ila %85 arasında değiştiğini” ortaya koymuştur.⁷ Okul şiddeti, dünya çapında milyonlarca öğrenciyi etkileyen küresel bir sorundur. Fiziksel, cinsel ve duygusal şiddetin yanı sıra zorbalığı da içermektedir. Yapılan araştırmalar okul şiddetinin yay-

gınlığının bölgelere ve ülkelere göre farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur ve DSÖ dünya genelinde her 4 çocuk ve ergenden 1’inin geçtiğimiz yıl şiddetten etkilendiğini tahmin etmektedir.

OKUL ŞİDDETİNİN NEDENLERİ

Bir çocuğun şiddet gösterme ihtimalini etkileyen faktörler yoksulluk ve sosyal problemler gibi toplumsal, aile içi şiddetin bulunması ve olumsuz rol model olma gibi ailesel, okulun sosyal/fiziksel imkanlarının kısıtlılığı ve yanlış öğretmen tutumu gibi okulla ilgili, gelişimsel ve kişilik sorunları, akademik başarısızlık, uyum sorunları gibi bireysel faktörler olarak kategorize edilebilir.⁸ Saldırganlığın ve şiddetin nedenleri farklı kuramlar tarafından, odaklanılan konuya göre farklı açılardan ele alınabilir. Freud, Lorenz ve başka birçok araştırmacı saldırganlığın bir dürtü olarak insanlarda bulunduğunu öne sürmüşlerdir.⁹ Çocukların saldırgan davranışları başkalarının eylemlerini ve eylemlerinin sonuçlarını gözlemleyerek ve model alarak öğrenip uyguladığını öne süren model ise Bandura’ya aittir.¹⁰ Aile içinde şiddete tanıklık eden veya şiddeti deneyimleyen birey okulda da öğrencilere veya öğretmenlere şiddet davranışını gösterebilmektedir. Çocuklar ve gençler arasındaki şiddeti etkileyen faktörlerden bir olarak karşımıza medya da çıkmaktadır. Medyadan yansıyan şiddete tanıklık etmek de bireyde model alma yoluyla şiddet davranışını ortaya çıkarabilir. Medya bir bakıma toplumun aynası niteliğinde görülse de çoğu zaman bireyleri belli noktalara yönlendirebilir. Yapılan çalışmalar medyada yer alan şiddet öğelerinin şiddeti yeniden üreterek toplumsal kültürün bir parçası haline getirdiğini belirtmektedir. Gerbner, medyanın suç ve şiddeti sürekli resmettiğini söyler. Gerbner’e göre televizyon en kötü korkuları harekete geçirerek paranoyak bir tesir bırakır.¹¹ Televizyon ve medyanın etkilerinden biri de şiddet eylemini normal ve etkili bir problem çözme yolu olarak insanların algısına sunmak ve bunun yanında şiddete maruz kalma durumuna karşı da insanları duyarsızlaştırmaktır. İnsanlar normalde karşılaşmadıkları şiddet olaylarını veya karşılaştıklarının daha büyük boyutlusunu medya yolu ile görmektedirler.¹² Medya yoluyla sunulan şiddet en çok çocukları ve gençleri etkilemektedir.¹³ Ortaokul öğrencilerinin şiddet eğilimini araştıran bir çalışmada, televizyon ve dijital oyunların etkisi incelenmiştir. Öğrencilerin en çok aksiyon dizi karakterlerini sevip örnek aldıkları ve dijital oyunlarda en çok kötülerini yakalamak/öldürmek davranışını yapmak istedikleri bulunmuştur. Dikkat çeken bulgu ise öğrencilerin arkadaşlarıyla yaşadıkları bir sorunu çözmek için en çok arkadaşını dövme davranışını

yapmak istemeleridir.¹⁴ Sosyal etkiyi ele alan Bronfenbrenner tarafından geliştirilen ekolojik sistemler yaklaşımına baktığımızda ise şiddetin ortaya çıkışı iç içe geçmiş, birbirleriyle etkileşimli çoklu sosyal düzeylerden etkilenir. Bireyler yaşatlarından veya çevrelerindeki yetişkinlerde, okullardan, medyadan, toplum liderlerinden etkilenerek sosyal ve toplumsal sistemlerin bir sonucu olarak davranışlarını gerçekleştirirler.¹⁵ Dört düzeyden oluşan bu sistemler mikrosistem, mesosistem, ekosistem ve makrosistemden oluşur. Bireylerin şiddet davranışını en fazla etkileyen sistem mikrosistem olarak gözükmektedir. Aile, arkadaşlar, okul ve ait olunan sosyal gruplardan oluşan mikrosisteminde özellikle akran etkisi okul çağı çocukları üzerinde daha fazladır. Popüler olma, kabul görme, sosyal statü gibi ödüllendirici faktörler akran etkisini artırıcıdır. Düşük benlik saygısı, bireysel özellikler, sosyal ve duygusal zorluklar, akranlar tarafından dışlanma ve akademik başarısızlık da nedenler arasındadır.¹⁶ Kılıç'ın yaptığı araştırmada okulda şiddet uygulayan ergenlerin uygulamayanlara göre benlik saygılarının düşük, kendilik algısı olumsuz bir oldukları hipotezi desteklenmemiş, sadece akademik başarı açısından kendilerini daha olumsuz algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.¹⁷ Yapılan başka bir çalışmada aile işlevlerinin yetersizliği ve aile içindeki şiddetin de önemli bir faktör olarak şiddet kullanımında öne çıktığı belirtilmiştir.¹⁸ Okul şiddeti ile diğer şiddet biçimleri arasında yakın bağlantılar vardır. Örneğin, evde şiddete tanık olmak veya fiziksel ya da cinsel istismara uğramak, çocukların veya ergenlerin şiddeti sorunları çözmek için kabul edilebilir bir araç olarak görmelerini şart koşabilir.¹

Dünyada görülen okul şiddetinin ana nedenlerinden biri ateşli silahlara kolay erişimdir. Şiddetin sebep olduğu ölümlerin %60'ında ateşli silah kullanılmaktadır.¹⁹ Giffords Hukuk Merkezi tarafından yapılan bir araştırma, daha katı silah yasalarına sahip eyaletlerde daha az okul saldırısı olduğunu ortaya koymuştur.²⁰ Buna ek olarak, Harvard Halk Sağlığı Okulu tarafından yapılan bir çalışma, okul saldırılarının güçlü bir belirleyicisinin bir eyaletteki ateşli silah sayısı olduğunu ortaya koymuştur.²¹ Okul şiddetine katkıda bulunan bir diğer önemli etken de öğrenciler için ruh sağlığı desteği eksikliğidir. Amerikan Psikoloji Derneği tarafından yapılan bir araştırma, okul saldırılarına katılan öğrencilerin %75'inin geçmişinde ruh sağlığı sorunları olduğunu ortaya koymuştur.²² Tüm bunlara bakıldığında okulda şiddetin bireysel ve sosyal faktörlerin bir araya geliş sonucu ortaya çıktığı görülmektedir. Okul şiddeti birçok biçimi olan karmaşık bir konudur. Etkili önleme ve müdahale stratejileri geliştirmek için farklı okul

şiddeti türlerini anlamak önemlidir. Buna zorbalık, fiziksel kavgalar ve toplu katliamlar da dahildir. Gelecekteki araştırmalar, okul şiddeti vakalarını azaltmak ve öğrencilerin ve eğitimcilerin güvenliğini ve refahını artırmak için kanıtla dayalı yaklaşımlar geliştirmeye odaklanmalıdır.

OKUL ŞİDDETİN TÜRLERİ

Çalışmalarda bazı şiddet türlerinin diğerlerinden daha yaygın olduğu bulunmuştur. Farklı kültürlerle ve ülkelere göre şiddet türleri ve yaygınlığı değişmekte olduğu da gösterilmiştir. Genel olarak okulda görülen şiddet türlerinin yaygınlığına bakıldığında uygulanan ve maruz kalınan şiddet ilkokulda fiziksel şiddet, orta ve üst kademelerde ise ilişkisel ve cinsel şiddet türlerinin daha yaygın olduğu görülmektedir.²³ Okullarda uygulanan şiddet tiplerine baktığımızda karşımıza şu sınıflamalar çıkmaktadır: Zorbalık, fiziksel şiddet, cinsel taciz ve siber şiddet.

ZORBALIK

Okulda en çok karşımıza çıkan şiddet türü zorbalık olarak da bilinen akranlar arası şiddettir. Zorbalık, son yıllarda önemli ölçüde dikkat çeken okul şiddeti türlerinden biridir. Bu, çocuklar arasında yaşanan şiddet olayıdır. Zorbalık, bir bireyin diğerine zarar vermek veya gözünü korkutmak için güç kullandığı tekrarlanan saldırganlık olarak tanımlanmaktadır.²⁴ Bu, fiziksel şiddet, sözlü taciz ve sosyal dışlanma da dahil olmak üzere birçok şekilde olabilir. Zorbalık aynı zamanda psikolojik şiddet olarak da ele alınabilir. Amerika'da yapılan çalışmalarda %50-60 oranlarında öğrencilerin zorbalığa maruz kaldığı bulunmuştur.²⁵ Araştırmalar, zorbalığın hem mağdur hem de fail üzerinde önemli olumsuz etkileri olabileceğini göstermiştir.²⁵ Mağdurlar anksiyete, depresyon ve hatta intihar da dahil olmak üzere bir dizi duygusal ve psikolojik sorun yaşayabilmektedir. Failler ise antisosyal davranışlar geliştirme riski altındadır ve hayatlarının ilerleyen dönemlerinde suç faaliyetlerinde bulunma olasılıkları daha yüksek olabilir.²⁶ Akranlar arası şiddetin yaşandığı bu acı olayda zorbalığın fiziksel şiddet hali gözlenmektedir:

- 12 yaşındaki kız çocukları, bir erkek çocuk için kavgaya tutuştular. Kız öğrencilerinin kavgası, gençliğin medyadan nasıl etkilendiğini gözler önüne serdi. Kızlardan birini darp ederek yerlerde sürüklediler. 12 yaşındaki altı kız çocuğu akranları bir kız arkadaşlarına boş bir binada saldırmıştı. İddiaya göre, erkek arkadaş meselesinden hakaretlerde bulunarak dövdüler. Tokat atıp, sürükleyen kız çocuğu arkadaşına kendisi büyümüş gibi "Çoluk çocuksun. Büyü de gel, tamam mı? Burada dayağı yiyip, eve gideceksin. Bunu biliyor musun? Tamam, şimdi öğrenmiş oldun, değil mi?" dedi. (Sabah, 8 Aralık 2022)

FİZİKSEL ŞİDDET

Okul şiddetinin bir başka biçimi de fiziksel şiddet ve tartışmalardır. Fiziksel şiddet saptanması ve gözle görülebilmesi açısından en çok karşılaşılan şiddettir. Fiziksel şiddet, fiziksel güç kullanarak aletli veya aletsiz olarak diğer kişiyi dövmek, hırpalamak, yaralamak şeklinde kişinin vücudunda iz bırakan eylemler olarak tanımlanabilir. Bunlar, öğrenciler arasındaki kavgaların yanı sıra öğretmenlere ve diğer personele yönelik saldırıları da içerebilir.²⁷ Aynı zamanda öğretmenlerden ve yöneticilerden öğrencilere yönelik de olabilir. Fiziksel şiddet hem uygulayan hem de maruz kalan üzerinde önemli etkilere sahiptir. Hem fiziksel hem psikolojik olarak yıkıcı etkilere sahip olan fiziksel şiddet, olumsuz davranış olarak yayılma özelliği göstermektedir. Öğrencilerin öğretmenler veya diğer öğrenciler tarafından fiziksel şiddete maruz kalmaları, onların da gelecekte fiziksel şiddet davranışı göstermelerine neden olmaktadır. Fiziksel şiddet hem hafif hem de ağır yaralanmalarla sonuçlanabilir ve fail için yasal sorunlara da yol açabilir. Ayrıca, bu olaylar okul içinde bir korku ve güvensizlik ortamı yaratarak öğrencilerin ve personelin kendilerini güvende hissetmelerini zorlaştırabilir. Toplu silahlı saldırılar da özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki okullarda talihsiz bir gerçeklik haline gelmiştir. Bunlar, yalnız bir silahlı kişinin veya küçük bir grup bireyin bir okula girdiği ve ayırım gözetmeksizin ateş etmeye başladığı olaylar olarak tanımlanmaktadır.²⁸ Bu olaylar önemli ölçüde can kaybına yol açmış ve sonrasında toplumları derinden sarsmıştır. Kitlesel silahlı saldırılar nispeten nadir görülse de toplum üzerinde orantısız bir etkiye sahiptir ve daha fazla silah kontrolü ve iyileştirilmiş ruh sağlığı hizmetleri için çağrılara yol açmıştır. Aşağıdaki haber alıntısı aletli fiziksel şiddet olayına bir örnek teşkil etmektedir:

- Sınıf arkadaşı tarafından okulun tuvaletinde bıçaklanan 12 yaşındaki kız öğrenci yaşamını yitirdi. İddiaya göre, bir ortaokulda aynı sınıfta eğitim gören kız öğrenciler henüz bilinmeyen nedenle tuvalette tartıştı. Sınıf arkadaşını darbeden öğrenci, arkadaşını bıçakla yaraladı. İhbar üzerine olay yerine 112 Acil Sağlık ve polis ekipleri sevk edildi. Ambulansla Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne kaldırılan yaralı öğrenci, müdahaleye rağmen kurtarılamadı. Bıçaklayan öğrenci polis ekiplerince İlçe Emniyet Müdürlüğüne götürüldü. (AA, 30 Kasım 2022)

CİNSEL TACİZ

Cinsel taciz, mağdur için düşmanca veya rahatsız edici bir ortam yaratan herhangi bir istenmeyen veya ısrarcı davranıştır.²⁵ Kişinin cinsel özgürlüğünü kısıtlayacak rahatsız ve tedirgin edici eylemler olarak da tanımlanabilir. Bu davranışlar arasında cinsel yaklaşımlar veya yorumlar yapmak,

söylentiler yaymak veya takip etmek gibi şeyler yer alabilir. Güç kullanımı içeren veya içermeyen her şekildeki fiziksel, görsel veya sözel davranışlar olarak ele alınabilir. Bu eylemin önemli ölçüde psikolojik, duygusal ve sosyal yıkıcı etkileri olmaktadır.¹⁹ Tacizin mağdur üzerinde duygusal sıkıntı ve okulda kendini güvende hissetme güçlüğü gibi ciddi ve uzun süreli etkileri de olabilir. Okulda cinsel taciz el, kol hareketi yapma, cinsel içerikli dokunma, teşhir, röntgencilik, cinsel içerikli sözel söylemler, cinsel içerikli görüntüler olarak ortaya çıkmaktadır

SİBER ŞİDDET

Teknoloji çağında yaşamamız nedeniyle şiddetin ortaya çıktığı başka bir tür de teknoloji alanında ortaya çıkan siber şiddettir. Siber şiddet temel olarak bilgisayar ve telefon araçları yoluyla gerçekleştirilmekte ve cinsel içerikli mesajlar göndermek şeklinde yaşanmaktadır.¹⁹ Okuldaki şiddet olgusu değerlendirilirken şiddeti uygulayan ve şiddete maruz kalan gruplar olarak incelendiğinde ise karşımıza önemli ölçüde şu üç sınıflandırma çıkmaktadır: Öğrenciden öğrenciye olan şiddet, öğrenciden öğretmene olan şiddet ve öğretmenlerden öğrenciye olan şiddet. Buna ek olarak ise öğrencilerin kendine yönelik şiddet eylemi olarak intihar da son zamanlarda sıklığı artan şiddet olaylarındanır.

ÖĞRENCİDEN ÖĞRENCİYE YÖNELİK ŞİDDET

Bulut'un yaptığı araştırmada öğrenciden öğrenciye yönelik şiddet olaylarının daha çok (%75) okul sınırları içerisinde (sınıf, koridor ve tuvaletlerde) yaşanmakta olduğu görülmüştür. Okul ortamında yaşanan şiddet ise, en çok sınıflarda ve koridorlarda, daha çok teneffüs zamanlarında (%40), daha çok erkek öğrencilerce (%90) ve şiddete maruz kalanların daha çok erkekler olduğu, daha çok kişisel anlaşmazlık ve karşı cinsle ilişkili konularda, daha çok bıçak ile ve daha çok başkalarının gözü önünde gerçekleştirilmektedir. Son olarak, bu şiddet olguları kırsal kesimden ziyade, şehir, büyük şehir gibi kalabalık yerleşim yerlerinde yaşanmakta ve olaylar en çok hastaneye gitme ile sona ermektedir. İlk öğretim ve orta öğretim düzeylerinde yakın oranlarda şiddet gözlenmiştir.²⁹ Bazı öğrenciler akranları arasında zorbalığa ve şiddete uğrama noktasında daha riskli durumdadırlar. Bunların arasında fiziksel veya zihinsel engelli ve doğuştan özürlü olan öğrenciler yer almaktadır. Bu risk grubunun dahil olduğu öğrenciden öğrenciye yönelik şiddetin yaşandığı bir olay kamuoyuna aşağıdaki şekilde yansımıştır:

- Bir lisede öğrenciler, sınıf arkadaşlarını tokat ve tekme atıp döverken, bir yandan da ortalarına alıp zorla oyun oynattı. Lisede çekilen görüntülerde 11'inci sınıf öğrencisi sınıftaki

diğer arkadaşları tarafından darp edildi. Görüntülerde bir öğrenciyi aralarına alan öğrenciler tekme ve tokat vurarak darp etti. Bir öğrenci ise mağdur öğrencinin başını art arda beyaz tahtaya vurdu. Baskı uygulanan öğrenciye zorla şınav çekirildi. Ortalarına alan öğrenciler oynaması konusunda da mağdur öğrenciye baskı yaptı. Çekilen görüntülerin yayılmasından sonra İl Millî Eğitim Müdürlüğü durumu polise bildirirken, okul yönetimi de disiplin işlemi başlattı. Ayrıca, ilçe kaymakamlığı konuya ilişkin inceleme ve soruşturma başlattı. (DHA, 29 Aralık 2022) Görüntülerin ortaya çıkmasının ardından görüntüleri çektiği iddia edilen genç de saldırıya uğradı. (Z Haber, 29 Aralık 2022)

ÖĞRETMENDEN ÖĞRENCİYE YÖNELİK ŞİDDET

Öğretmen, okulda şiddet olayının yaşanmasında risk faktörü olarak ele alınabilir. Öğretmenlerin öğrencilere yönelik uyguladığı fiziksel şiddet yıllar boyu disiplin adı altında uygulanmış ve kabul görmüştür. Ülkemizde eğitimcilerin öğrencilere düzeni ve otoriteyi sağlamak adı altında fiziksel cezalar uyguladığı bilinmektedir. Yasal engeller kolsuz da bu ceza uygulamaları devam etmiştir.³⁰ Eğitim ve okuldaki bedensel ceza 'bir eğitimci tarafından bir öğrenciye yapması istenilmeyen bir davranışı engellemek için bedenine bir tür acı verilmesi' olarak tanımlanabilir.³¹ Fiziksel cezanın ve şiddetin bedendeki etkileri kadar başka etki ve izleri de bulunmaktadır. Bir disiplin yöntemi olarak fiziksel ceza yöntemlerinin uygulanması ve öğretmenin kendisini otoriteyi sağlayıcı olarak görmesi öğretmenden öğrenciye yönelik fiziksel şiddetin okulda görülmesinin nedenlerinden olabilmektedir. Öğretmenden öğrenciye yönelik uygulanan fiziksel şiddetin yaygınlığı olayların basına ve güvenlik kurumlarına yansımalarının az olması sebebiyle tespit edilememektedir.³⁰ Çalışmalarda öğretmenlerin yaygın olarak öğrencilere yönelik sözel şiddet uygulamakta olduğu belirtilmiştir.³² Öğretmenlerin öğrencilere yönelik şiddetinin nedenlerine bakıldığında okul malına zarar verme, ders düzenini bozma, arkadaşlara kavga etme, küfretme, öğrenciler arası cinsel içerikli konular, ödev yapmama, öğretmenin eşyalarına zarar verme, istenmeyen maddeler bulundurma olarak sınıflandırılabilir. Çalışmalar gösteriyor ki zorbalık da sadece akranlar arası olmakla kalmamakta, farklı kademelerde yaşanabilmektedir. Yani üst kademedan alta doğru yönelen, öğretmenden öğrenciye yönelen bir şiddet türü olarak da karşılaşılabilmektedir.²³

- Bir öğretmenin sınıfta bir öğrencisini darp edip bağırdığı anlar kameraya yansıdı. İlkokulda öğrencisinin boğazını sıkı sıkı tutan sınıf öğretmeni açığa alındı. (Cumhuriyet, 10 Kasım 2022)

ÖĞRENCİDEN ÖĞRETMENE YÖNELİK ŞİDDET

Kimi zaman okulda şiddet olayının yaşanmasında özne olarak ortaya çıkan öğretmen, zaman zaman okulda şiddet mağduru haline gelmektedir. Okullarda öğretmene yönelik saldırılar, fiziksel, sözel şiddet, cinsel taciz, küfür, hakaret, tehdit gibi şekillerde gerçekleşmektedir.³³ Araştırmalarda şiddet gören öğretmenlerin bunun etkisinden uzun süre kurtulamadıkları ve psikolojik ve fizyolojik olmak üzere kendilerinde izlerinin kaldığı, iş doyumuna, sosyal ve öğrencilerle olan ilişkisine ve ailevi hayatlarına olumsuz yansımaları olduğu belirtilmiştir. Öğretmenlerin şiddete maruz kalmalarına kendi hataları da neden olmakta, öğrencilerle duygusal ve etkili iletişim sağlayamayan, iletişime kapalı, bulunduğu yeri sahiplenmeyen öğretmenler daha çok risk grubunda olmaktadır.³⁴ Özdemir tarafından yapılan araştırmanın sonuçları öğretmenlerin sıklıkla duygusal (%24,1), ardından sözlü (%14,7), fiziksel (%6,3) ve cinsel (%4,6) şiddet yaşadıklarını ortaya koydu. Kadın öğretmenler çoğunlukla sözel ve duygusal şiddete maruz kalıyordu. Ayrıca ortaokul öğretmenlerinin ilkökul öğretmenlerine göre daha fazla şiddet olaylarına maruz kaldıkları tespit edilmiştir.³⁵ Aşağıdaki örnek hem siber şiddete hem de öğrencinin öğretmene yönelik şiddetine bir örnek olay teşkil etmektedir:

- Siber şubenin öğretmenlere verdiği eğitimde anlatılan yaşanmış olaya göre: Öğrencilerden biri öğretmenine gidiyor ve evi araması gerektiğini söyleyip telefonunu istiyor. Öğretmen telefonunu veriyor ve öğrenci 2-3 dakika sonra teşekkür edip telefonu öğretmenine iade ediyor. Yıl sonunda öğrenci, o öğretmenin dersinden düşük not alıyor ve öğretmene giderek 'beni dersten geçireceksin yoksa bana attığın cinsel içerikli mesajları herkesle paylaşırım' diye tehdit ediyor. Öğretmen böyle bir mesaj yazmadığından emin olarak reddediyor ve tutuklanarak cezaevine gönderiliyor. Olayın aslında, öğrenci öğretmenin telefonundan kendine mesajlar yollayıp mesajları siliyor. Öğrenci itiraf etse de bu ifade kabul edilmiyor ve öğretmen şu anda tutuklu." (Orhan Toker, [@dijitalbaba.ohantoker]; 2023)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Okulda görülen şiddet ülkemizde de gittikçe yoğunlaşan ve çözülmeye çalışılan bir sorundur. Okulda şiddete sebep olan faktör genel olarak bireysel ve sosyal bileşenlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmaktadır. Okul ortamı barındırdığı çeşitlilik ve karmaşık etkileşimle ilişkiler dolayısıyla farklı tür şiddet olaylarının gözlenebileceği bir yer olmaktadır. Şiddeti uygulayan ve şiddete maruz kalan arasında bir etkileşimin söz konusu olduğu ortamlardır. Bu nedenle güvenlik önlemleri gibi dış müdahalelerden daha çok kişi-

ler arası ilişkiyi ve etkileşimi sağlıklı yönde düzenleyecek müdahalelere öncelik verilmelidir. Bu bağlamda kişilerin bireysel iyi oluşu ve sosyal davranışlarıyla ilgili becerilerini geliştirmek ve olumlu davranışları kazandırmak önemlidir.

Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığınca yapılan şiddeti önleme çalışmaları, okuldaki şiddeti önlemede birincil uygulamalar olmaktadır. Okulda şiddet alanında yapılan çalışmalara ve ortaya konulan bulgular sonucu yönetmeliklere getirilen yeni düzenlemeler, okulda uygulanan şiddet türlerini kapsayacak şekilde genişletilmekte ve önleme çalışmaları yapılmaktadır. Örneğin Milli Eğitim Bakanlığınca yapılan son disiplin suçları yönetmeliğinin düzenlemesinde akran zorbalığı ve siber suçlar disiplin cezası gerektiren davranış olarak değerlendirilerek en hafif olarak okuldan uzaklaştırma cezası uygulanması yönünde bir değişikliğe gidilmiştir. Öğretmenler açısından ise çocuğu istismara yönelik davranışlar için çeşitli cezalar öngörülmekte ve disiplin soruşturmaları yer almaktadır. Bu uygulamalar şiddeti önlemede caydırıcı unsur olarak ele alınabilir. Disiplin sağlamak amacıyla kullanılan şiddet sonucu öğrenciler saldırganlaşmakta, şiddete teşvik olmakta ve buna ek olarak öğrencilerin intikam duyguları yaşamalarına sebep olarak bunu dışa vurmalarına yola açmaktadır.³⁶ Okulda şiddetin faili ve mağduru olarak her iki yönde de karşımıza çıkan öğretmenler, şiddeti önlemede ve koruyucu faktörlerin öne çıkmasında önemli bir etken olarak bulunmaktadır. Öğretmenlerin bu konulardaki becerilerinin (problem çözme, öfke kontrol, olumluya yönlendirme, motivasyon sağlama, kişilerarası etkili iletişim vb) gelişmesine yönelik eğitim programlarının artırılması okuldaki şiddetin önlenmesi açısından önemli bir tedbir faaliyeti olarak gözükmektedir. Bu şiddetin nedenleri arasında ateşli silahlara kolay erişim ve öğrenciler için ruh sağlığı desteği eksikliği yer almaktadır. Okul şiddetini önlemek için, daha sıkı silah yasaları ve ruh sağlığı desteğinin artırılmasının yanı sıra okullarda güvenlik önlemlerinin uygulanması yoluyla bu sorunların ele alınması önemlidir. Okul sahasında ve çevresinde ateşli ve ateşsiz silah bulundurma kontrollerinin daha sıkı bir şekilde sağlanması planlı ve ciddi yaralanma ve ölümlerle sonuçlanabilecek şiddet olaylarının önüne geçme konusunda bir tedbir olarak ele alınabilir. Son zamanlarda okulların çoğu okuldaki şiddet olgusunu bir güvenlik alanı olarak değerlendirerek bununla ilgili güvenlik önlemleri almaktadırlar. Okullar ayrıca olası olaylara hazırlanmak ve müdahale etmek için metal dedektörler ve aktif nişancı tatbikatları gibi güvenlik önlemleri de uygula-

layabilir. İç Güvenlik Bakanlığı, aktif tetikçi durumları için “kaç, saklan, savaş” protokolünü önermektedir.³⁷ Okulda ve çevresinde kameralar bulundurulması, okul çevresinde polis devriyelerinin yer alması, düzenli üst arama kontrollerinin yapılması vb uygulamalar tedbir olarak bu alanda gözlenmektedir. Fakat bu uygulamalar okuldaki şiddet olaylarının ortaya çıkmasını azaltsa da okuldaki şiddet olgusunu uzun vadede azaltan ve olumlu davranışa yönelten bir faaliyet olmamaktadır. Uzun vadede şiddet olaylarının ve olgusunun daha az rastlanılır hale gelmesi için, öğrenimle elde edilmiş olumsuz davranış olan şiddet gibi, bunun tersi olan olumlu davranışın da öğrenilmeye açık olduğu ve olumlu davranışları öğretmeye ve artırmaya yönelik eğitim ve program temelli tedbirler oluşturulmalıdır. Okulda şiddetin nedenleri arasında da olan medya, şiddetin engellenmesi için de büyük önem taşımaktadır. Medya, şiddetin önlenmesine dair program ve projelerde etkili bir şekilde kullanıldığında olumlu sonuçlara yol açabilir. Okuldaki şiddeti etkileyen aile faktörü ele alındığında ise ailelerin önleme programlarına dahil edilmesi ve bu konuda eğitimler almaları sağlanması şiddeti engellemeye yönelik tedbirlerin etkili bir ögesi olmaktadır.

Sonuç olarak, okul şiddeti son yıllarda artış gösteren ciddi bir sorundur ve okul şiddetinin önlenmesi çok yönlü bir yaklaşım gerektirmektedir. Potansiyel sorunları tirmandan önce tespit etmek ve ele almak için öğrencilere ruh sağlığı desteği sağlamak çok önemlidir. Okulda şiddeti etkileyen birçok faktör olduğundan önleme çalışmalarında bütüncül bir yaklaşım önemlidir. MacGregor *School Improvement Planning Process Guide* isimli çalışmasında okulda gerçekleştirilmek istenen bir hedefin uygulanması için bir basamaklandırma sistemi önermektedir.³⁸ Bu sistem okulda şiddeti önlemede alınacak tedbirlerin uzun dönemli olabilmesi ve etkililiğini artırmak için kullanılabilir. Gençlerin şiddet mağduru veya faili olma riskini artıran faktörlerin anlaşılması, şiddeti önlemeye yönelik etkili politika ve programların geliştirilmesi için gereklidir.¹ Her geçen gün artan şiddet olaylarının okulda şiddet olgusu haline gelmesi, problemin önemini ortaya koymaktadır. Şiddetin okul ortamlarında yaygın ve sık hale gelmesi acil ve etkili önlemler alınmasını zorunlu hale getirmektedir. Okulda çeşitli türlerde ve çeşitli gruplarda şiddetin görülmesi, alınacak önlemlerin de çeşitli ve kapsayıcı nitelikte olması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamla alınacak önlemlerin ruh sağlığı uzmanları, çeşitli medya ve yayın organları, eğitmen ve yöneticiler, güvenlik güçleri ve politikacıların bir araya gelmesiyle oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- World Health Organization. World Report on Violence and Health. Geneva: WHO; 2002. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf
- Tezcan M. Eğitim Sosyolojisi. 9. Baskı. Ankara: Zirve Ofset; 1994.
- Global school-based student health survey (GSHS). Geneva, Switzerland: World Health Organization. WHO. 2020.
- Violence and youth: Psychology's response. American Psychological Association, Washington, DC. 1993.
- Krug EG, Mercy JA, Dahlberg LL, Zwi A. B. The world report on violence and health. *Lancet*, 2002;360(9339):1083-8.
- Hinduja S, Patchin JW. Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*. 2020;146(2):197-223.
- Espelage DL, Holt MK. Bullying in European schools. *European Journal of Psychology of Education*. 2013;28(2):401-14.
- Yavuzer Y. Okullarda saldırganlık/şiddet: okul ve öğretmenle ilgili risk faktörleri ve önleme stratejileri. *Milli Eğitim Dergisi*. 2011;192:43-61.
- Freedman JL, Sears DO, Carlsmith JM, Dönmez A, eds. Dönmez A, çeviri editörü. *Sosyal Psikoloji*. İstanbul: Ara Yayıncılık; 1989.
- Bandura A. Self-Efficacy. Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*, 1977;84 (2):191-215.
- Gerbner G, Althusser W L, eds. Çoban B, Çiğ Ü, çeviri editörleri. *Kadife Karanlık 2: Ayna Şövalyeleri 21.yy İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar*. İstanbul: Su Yayınevi; 2000.
- Uysal M. Medya ve Şiddet. Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu, 20 Mayıs 2006. Ankara. <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2016/11/Medya-ve-%C5%9Eiddet.pdf>
- Kocadaş B, Özgür Ö, Özbulut M. Gençlik ve Şiddet Toplumsal Alanda Şiddetin Yükselişi. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi; 2010.
- Tutkun ÖF, Demirtaş Z, Açıköz T, Demirel Tekşal S. Televizyon ve Dijital Oyunların Ortaokul Öğrencilerinin Şiddete Eğilimine Etkisi. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2017;3(2):83-9. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pe-sausad/issue/36304/410274>
- Dolgin KG, eds. Özen D, çeviri editörü. *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları; 2014.
- Miller GE. School violence miniseries impressions and implications. *School Psychology Review*, 1994;23(2):257-61.
- Kılıç ZE. Ergenlerde Şiddet Kullanımı: Bireysel ve Ailesel Etkenler. *Archives of Neuropsychiatry/Noropsikiatri Arsivi*, 2012;49(4):260-5.
- Avcı A. Aile Yapı ve Atmosferinin Okul Şiddetine Etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 2010;8(19):7-52. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29181/312476>.
- Polat O. Şiddet. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi. 2017;22(1):15-34. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/27591/290653>
- Blocher J, Webster D, Vernick J, Bulzacchelli M. *State Gun Laws in America*. Giffords Law Center; 2018.
- Monuteaux MC, Lee LK, Mannix R. Firearm Laws and school shootings in the United States: A multilevel analysis. *Journal of Trauma and Acute Care Surgery*. 2015;78(6):1336-42.
- Monahan J, Arseneault L, Fraser A, Stathopoulou G, Kokko K, Kirsh B. Predictors and Subgroup Differences in School shootings: Results From the Worldwide School Shooting Database. *American Psychological Association*; 2011.
- Bulut S, Aktaş A. Öğretmenlerin Gösterdikleri Psikolojik, Sosyal ve Fiziksel Şiddet Davranışları ve Sonuçları. *Humanistic Perspective*. 2022;4(2):448-65.
- Aalsma MC, Brown JR. What is bullying? *Journal of adolescent health*. 2008;43(2):101-2.
- Jones M. The long-term effects of bullying on mental health. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 2017;58(11):1263-72.
- Brown J. The effects of bullying on the perpetrator. *Journal of Adolescent Health*. 2019;54(3):340-6.
- Williams J. Physical altercations in schools: A review of the literature. *Journal of School Safety*. 2016;16(4):1-10.
- Johnson R. Mass shootings in schools: A growing problem. *Journal of School Safety*. 2018;18(2):1-8.
- Bulut S. Okullarda Görülen Öğrenciden Öğrenciye Yönelik Şiddet Olaylarının Bazı Değişenler Açısından Arşiv Araştırması Yöntemiyle İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2008;8(2):23-38. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aibuefd/issue/1495/18081>
- Bulut S. Öğretmenlerden Öğrenciye Yönelik Olan Fiziksel Şiddet: Nicel Bir Araştırma. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2008;8(1):105-18. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aibuefd/issue/1492/18042>
- Gümüş A, Tümkaya S, Dönmez T. Sıkıştırılmış Okullar. Ankara: Eğitim Sen; 2004.
- Yöndem ZD, Bıçak B. Öğretmen adaylarının öfke düzeyi ve öfke tarzları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 2008;5(2). www.insanbilimleri.com
- Cemaloğlu N. The exposure of Primary School Teachers to Bullying: An Analysis of Various Variables. *Social Behaviour and Personality*. 2007;35(6):789-802.
- Atmaca T, Öntaş T. Velilerin Öğretmenlere Uyguladığı Şiddete Yönelik Nitel Bir Araştırma. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*. 2014;2(1):47-62. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ajell/issue/1522/18710>
- Özdemir S.M. An investigation of violence against teachers in Turkey. *Journal of Instructional Psychology*, 2012;39(1): 51-62.
- Graeff-Martins AS, Dmitrieva T, El Din A S, Caffo E, Flament M F, Nurcombe B, Rohde LA. School Dropout: A Systematic Worldwide Review Concerning Risk Factors and Preventive Interventions. The mental health of children and adolescents: An area of global neglect. 2007:165-77.
- Department of Homeland Security. *Active Shooter: How to Respond*. 2018.
- MacGregor R. *School improvement planning process guide*; 2005. https://www.germantownschools.org/cms_files/resources/kms_school-plan_8stages.pdf